

tavasti esittelee edes pääsuuntauksia nykyajan ekoteologiasta. Koska ihmiskeskeisten ajattelumallien kriittikki on kirjassa niin keskeisesti esillä – sille on omistettu kokonaan yksi neljästä pääluvusta – olisi perusteltua esitellä teologisen ja uskontotieteellisen tutkimuksen antia tältä osin vähintään alaviitteessä.

Suomalaisista teologisista kirjoituksista Oksanen huomioi yllättävässä määrin kreationistien tai älykkään suunnittelun kannattajien tekstejä, eikä lähes lainkaan muuta ekoteologiaa. Tämä antaa sangen erikoisen kuvan aiheeseen liittyvästä suomenkielisestä keskustelusta. Esimerkiksi Oksanen pohdinta luontoon liitetyistä pyhyyskäsitteistä (s.143, 293) olisi hyötynyt suuresti alan perusteeksiin tutustumisesta: Oksanen käyttämät lähteet argumentoivat ennen kaikkea panteismia vastaan. Sellaiset kristilliset näkemykset, joissa luontopaikkoihin liitetään pyhyys, mutta korostetaan esimerkiksi panteismin ja panenteismin eroa, jäivät täysin paitsioon.

On kuitenkin syytä korostaa, että Oksanen pyrkii ottamaan huomioon erilaisia näkökulmia ja ymmärtämään uskontojen sekä maailmankatsomusten merkitystä ympäristöetiikan näkökulmasta. Tämä on erittäin tärkeä lähtökohta, joka vallitettavasti uupuu monesta kansainvälisestäkin teoksesta. Toisaalta teoksessa on myös ongelmia, jotka liittyvät erilaisten maailmankatsomusten käsittelyyn.

Tämä tulee esille ”perinteisen ekologisen tiedon” eli käytännössä alkuperäiskansojen käsittelyn kohdalla. Teos nostaa tämän teeman ansiokkaasti esille, mutta edustaa kuitenkin vahvasti länsimaista jälkimodernia näkökulmaa asioihin. Oksanen korostaa, nähdäkseni aivan oikein, ympäristöongelmien globaalia ja ylipaikallista luonnetta. Tästä johdetaan kuitenkin ongelmallinen päätelmä: alkuperäiskansojen paikallista ympäristötoimintaa ei pidetä yhtä laadukkaana, koska siinä ei oteta riittävän laajoa

kokonaisuuksia huomioon. Sitä jopa kutsutaan NIMBY-ilmion (Not In My BackYard) yhdeksi muodoksi (s. 35, 92). Asiassa on kuitenkin laajemmin kyse teollistuneen elämäntavan ja alkuperäiskansojen yhteentörmäyksestä. Jos alkuperäiskansat eivät halua nauttia edes teollistumisen positiivisista puolista, on vaikea perustella sitä, miksi heidän olisi pakko muuttaa elämäntapaansa ulkopuolisten tahojen vaatimuksista.

Kirja käsittelee tähän kysymykseen liittyen sellaisten luontokohteiden suojelua, joihin liitetään pyhyyskäsitteitä. Oksanen toteaa vahvasti ”olevansa varma”, ettei esimerkiksi Ulurun vuorella Australiassa ole pyhyttä, joka ohjaisi moraalista käyttäytymistä. ”Taikausko” ei hänen mukaansa kelpaa yhteiskunnallisen päätöksenteon periaatteeksi (s. 267). Oksanen korostaa, että aboriginaalien elämäntapoja on silti kunnioitettava. Tässä tulee esille keskeinen ongelma: *Ympäristöetiikan perusteet* edustaa näkemystä, jonka mukaan sellainen länsimainen filosofia, joka ei hyväksy yliluonnollisuuteen liittyviä asioita järkeviksi perusteiksi, saa täysin määrätä yhteiskunnallisen päätöksenteon. Teoksessa ei tuoda esille sitä, että tämä on lopulta vain yksi mahdollinen maailman jäsenystapa, vaikka se onkin kansainvälisessä akateemisessa keskustelussa hallitseva. Valtakysymys jää lopulta teoksessa sivuun: esimerkiksi Ulurun kohdalla keskeisiä kysymyksiä ovat, kuka on alun perin hallinnut aluetta, kuka hallitsee sitä nyt ja onko hallinta oikeutettua?

Ulkoasultaan kirja on siisti, mutta harmillisen huonosti oikoluettu. Kirjoitusvirheitä on paljon, sanoja puuttuu ja muutama lähde uupuu. Nämä puutteet korjautunevat seuraaviin painoksiin: näkisin, että teoksella on esimerkiksi uskonto ja luonto -osuuden päivittämisen kautta hyvät mahdollisuudet muodostua alan perusoppikirjaksi.

Tietyistä puutteistaan huolimatta *Ympäristöetiikan perusteet* on tärkeä lisä suomenkieliseen ympäristö-

kirjallisuuteen. Se on monipuolinen ja rohkea avaus ilmiöiden laajamittaiseen pohdintaan. On toivottavaa, että kirja herättää keskustelua, jonka kautta sen asiasisältö kehittynee edelleen tulevia julkaisuja ajatellen.

PANU PIHKALA
TEOL. MAIST., HELSINKI

HANS-GEORG GRADL,
GEORG STEINS & FLORIAN
SCHULLER (HRSG.)

**Am Ende der Tage:
Apokalyptische Bilder in
Bibel, Kunst, Musik und
Literatur. Regensburg:
Verlag Friedrich Pustet
2011. 188 s.**

Hiljaisella viikolla 2010 Müncheniin kokoontui eri tieteenalojen edustajia keskustelemaan apokalyptiikasta. Esittelyn kohteena oleva teos sisältää alustukset, jotka tuolloin pidettiin. Suurin osa artikkelien kirjoittajista on taustaltaan eksegeettejä. Useat artikkelit keskittyvät Ilmestyskirjaan, eikä siten olekaan yllätys, että Uuden testamentin eksegeetillä on teoksen sivuilla vahva edustus. Vanhan testamentin apokalyptiikkaa avaa Danielin kirjan muodossa Osnabrückin yliopistossa Vanhan testamentin professorina toimiva Georg Steins. Hän on tullut Vanhan testamentin tutkimuksessa tunnetuksi erityisesti teesistään, jonka mukaan Aikakirjat olisivat syntyneet vasta makkabilaisaikana. Teologien ohella artikkelikokoelmaan ovat kirjoittaneet musiikin, kirjallisuuden sekä kuvataiteiden asiantuntijat. Kirjan sisältö onkin ilahduttavan monipuolinen. Samojen kansien väliin mahtuu apokalyptiikan esittelyä Raamatun ajan maailmassa sekä apokalyptiikan vaikutushistoriaa aina omaan aikaamme saakka.

Professori Martin Karrer (Wupertal) aloittaa Johanneksen Ilmestyksen käsittelyn hätkähdyttävällä sitaattilla, jossa Ilmestyskirjaa keuhataan koko Uuden testamentin yksinkertaisimmaksi ja selkeimmäksi kirjaksi, sillä siinä on "vallankumouksellista voimaa ja vallitsevien rakenteiden kritiikkiä". Nuo sanat oli kirjoittanut Friedrich Engels muutama vuosi *Kommunistisen manifestin* ilmestymisen jälkeen. Läheskään kaikkia Ilmestyskirjan piirteitä Engels ei voinut hyväksyä, mutta tiettyjen seikkojen nostaminen esiin positiivisessa valossa osoittaa, millainen potentiaali Ilmestyskirjan tulkintaan on eri aikoina liittynyt. Karrerin artikkeli on yksityiskohdissaan rikas. Hän keskittyy muun muassa pohtimaan taivaalla näkyvän naisen identiteettiä (Ilm. 12). Kirkollista tulkintaa on luonnollisesti hallinnut näkemys siitä, että kyseinen taivaan kuningattaren piirteitä omannut nainen olisi Maria. Karrer torjuu mariologiset tulkinnat ja sanoo naisen tarkoittavan Israelia, joka synnyttää juutalaisen lapsen ja tälle juutalaisia ja kristittyjä sisarusia (vrt. Ilm. 12:17).

Hans-Georg Gradl käy artikkelinsa alussa läpi, kuinka tietyt kirkkoisät ja kirkkohistorian merkkihenkilöt ovat Ilmestyskirjaan suhtautuneet. Jälleen tulee kerrattua Lutherin varauksellinen asenne. Toisaalta Luther ryhtyi käyttämään enemmän Ilmestyskirjaa, kun hän oivalsi sen mahdollistaman potentiaalisen kritiikissään paavia ja Roomaa kohtaan. Beate Kowalski esittelee Ilmestyskirjan runsasta Vanhan testamentin käyttöä. Hän määrittelee Johanneksen käyttämän metodin "klusteri-tekniikaksi". Johannes yhdistää eri lähteistä poimimiaan tekstejä ja aktualisoi niitä siinä tilanteessa, jossa hän itse eli. Erityisesti Johannes ammensi eksiilin aikaan sijoitetuista profeettateksteistä. Hesekielin kirjan sisältö näyttää auttaneen Johannes-ta selvittämään omaa itseymmärrystään ja profeetan kutsumustaan.

Martin Karrerin toinen artikkeli esittelee mielenkiintoisesti, kuinka

jotkut Ilmestyskirjan kuvat ja symbolit kokevat muodonmuutoksen kirkollisessa tulkinnassa. Kuvaavin esimerkki on puhe Jumalan Karitsasta. Karrerin mukaan kreikan termi *arnion* tarkoittaa Ilmestyskirjan kontekstissa pikemminkin oinasta, muinaisesta orientista tuttua voiman symbolia. Kun tämä termi käännettiin latinaan sanalla *agnus*, alkoi Ilmestyskirjan ja evankeliumien samoja termejä sisältäneiden kohtien teologinen yhdistäminen, joka johti vahvan oinaan muuttumiseen ehtoollisen uhririkitsaksi. Franz Annen valittaa, miten harvoin jumalanpalveluksissa kuulee saarnattavan Ilmestyskirjasta. Tilanne on läntisessä perinteessä sentään hieman parempi kuin ortodoksikirkossa, jossa Ilmestyskirjan lukukappaleet eivät lainkaan pääse jumalanpalveluksissa esiin. Vaikka Ilmestyskirjassa esitellyt näyt ovat pelottavia, Annen korostaa, että kyseessä ei ole "Drohbotschaft", vaan ilosanoma (Frohbotschaft), kuten muissakin Uuden testamentin kirjoissa.

Georg Steins muistuttaa, että nykyajan lukijan on usein vaikea tavoittaa apokalyptisten tekstien loogiikkaa, sillä se on erilainen kuin rationaalisuutta korostava länsimäinen ajattelu. Apokalyptiikka ei kuitenkaan ole reunailmiö Raamatun sivuilla. Usein se sisältää yhtymäkohtia myös luomisen teologiaan. Thomas Raff esittelee apokalyptisten piirteiden käyttöä kuvataiteessa. Kirkkomaalausten ja -mosaiikkien ohella tarkastelun kohteena ovat koristeelliset käsikirjoitukset, joiden kuvamaailma nousee suoraan Ilmestyskirjan kertomuksista. Tällaisia ovat muun muassa Trierin apokalypsi, joka on tehty Toursissa noin vuonna 800 sekä Bambergin apokalypsi vuodelta 1010. Wolfgang Rathert tuo keskusteluun musiikin näkökulman. Hän korostaa, että etenkin Richard Wagner hyödynsi musiikissaan apokalyptisia teemoja. Rathertin mukaan onkin osuvaa, että Francis Ford Coppolan vuonna 1979 ohjaamassa Vietnam-epoksessa

"Ilmestyskirja. Nyt" Wagnerin musiikki on vahvasti esillä muutamassa keskeisessä kohtauksessa. Niistä 1900-luvun säveltäjistä, joiden musiikissa hyödynnetään apokalyptisia kuvia, Rathert mainitsee nimekkäimpänä Olivier Messiaenin.

Artikkelikokoelman päättää Christoph Bartschererin kirjallisuustieteellinen katsaus, joka keskittyy apokalyptisiin piirteisiin Friedrich Dürrenmattin, Günter Grassin ja Michael Cordyn teoksissa. Apokalyptiikalle on tunnusomaista voimakas dualismi, joka heijastuu erityisesti edellä mainittujen kirjailijoiden töissä. Huomionarvoista on myös se, että 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun apokalyptinen kirjallisuus on irrottautunut raamatullisista kehyksistä. Pelastushistoriallinen ulottuvuus on kokenut vahvan sekularisaation. Tuonpuoleisten apokalyptisten kuvien tilalle on astunut ihmisen toiminta, joka voi pahimmillaan tuhota elämän maapallolla.

Am Ende der Tage on mielenkiintoinen lukukokemus. Artikkelit ovat sopivan mittaisia, useissa artikkeleissa tekstiä on elävöitetty kuvin ja taulukoin. Raamatun tekstien vaikutushistoria on tutkimusala, jota kohtaan kiinnostus vaikuttaa koko ajan kasvavan. Pidän hyvänä yhteistyötä, jossa eksegeetit ja eri kulttuurimuotojen asiantuntijat yhdessä selvittävät jonkin raamatullisen tekstin synthyistoriaa ja myöhempää käyttöä. Ilmestyskirjan ja muidenkin apokalyptisten tekstien vaikutushistoria on monin verroin laajempi kuin ne piirteet, joita esitellään *Am Ende der Tage* -kirjassa, mutta yhteen kirjaan ei kaikkea voi mitenkään sisällyttää. Tämä teos on yksi tärkeä puheen- vuoro monien muiden joukossa.

MARKO MARTTILA
TEOL. TRI, KOUVOLA